

Michał Sopiński

Obserwować, karać i... biegać – Wokół polityki karnej i systemu penitencjarnego w Singapurze

Surveil, punish, and... run – On criminal policy and penitentiary system in Singapore

W artykule przedstawiono problematykę polityki karnej oraz systemu penitencjarnego w Singapurze. Wspomniany system stanowi bowiem przykład współczesnego systemu penitencjarnego, w którym kara chłosty sądowej oraz kara śmierci współistnieje z rozbudowanymi programami resocjalizacji. Dlatego też w artykule opisane zostały specyficzne uwarunkowania aksjologiczno-kulturowe Singapuru, które tłumaczą przyczyny tego współistnienia, a także zostają podane oraz omówione przykłady ukazujące faktyczne współistnienie w Singapurze tych dwóch podejść zarówno do samej kary, jak również w odniesieniu do polityki karnej jako całości oraz do towarzyszącego jej systemu penitencjarnego.

Słowa kluczowe: kara śmierci, kara chłosty, resocjalizacja, więziennictwo, penologia, punitywizm, polityka karna, Singapur

The article presents the issue of criminal policy and the penitentiary system in Singapore. Contemporary Singapore serves as an example of a contemporary penitentiary system where judicial corporal punishment and the death penalty coexist with well developed rehabilitation programs. Therefore, the article describes the specific axiological and cultural conditions of Singapore that explain the reasons for this coexistence, and it provides and discusses examples illustrating the actual coexistence of these two approaches in Singapore, both regarding the punishment itself and in relation to criminal policy as an integral whole, as well as the accompanying penitentiary system.

Key words: death penalty, caning, rehabilitation, prison, penology, punitivism, criminal policy, Singapore

Wprowadzenie

Tytuł niniejszego opracowania stanowi symboliczne nawiązanie do opublikowanej w 1975 roku słynnej pracy francuskiego filozofa Michela Foucault pt.: *Surveiller et punir. Naissance de la prison*¹, stanowiącej fascynujące studium kulturowego przejścia od systemu karania opartego na kaźni, czyli zadawania skazanemu fizycznego cierpienia do nowoczesnego systemu więzienia, w którym zamiast tortur stosuje się rozmaite oddziaływania dyscyplinarne prowadzące do „resocjalizacji” osadzonego. Szkicowana przez Michela Foucault wielka opowieść o narodzinach więzienia w erze klasycyzmu (od drugiej połowy XVIII wieku do początku XX wieku) nie jest jednak dla niego celem samym w sobie; przeciwnie jest „z jednej strony egzemplifikacją, a z drugiej metaforą tej głębokiej zmiany społecznej i kulturowej, z której zrodziła się nowoczesność”².

Aktualnym pozostaje jednak pytanie o uniwersalizm tej nowoczesności. Krąg kulturowy, o którym pisał francuski filozof, to przede wszystkim cywilizacja europejska. Nie jest to jednak jedyna cywilizacja, zresztą współcześnie coraz częściej uznaje się, że przestaje być ona dominująca, gdyż do głosu dochodzą także inne kręgi kulturowe, przede wszystkim islamski oraz kręgi kulturowe Dalekiego Wschodu. Zrozumienie i zaakceptowanie tego faktu pozwalałoby więc wyobrazić sobie hipotetyczną sytuację, w której w innym kręgu kulturowym aniżeli europejski mógłby istnieć system penitencjarny, który z jednej strony byłby wciąż nastawiony na zadawanie cierpienia fizycznego, a z drugiej kierowałby się ideą resocjalizacji i przywrócenia skazanego społeczeństwu. A stąd już blisko do postawienia kluczowego pytania: „czy faktycznie taki system istnieje?”. Dlatego też, w niniejszym artykule podaję i analizuję przykład współczesnego systemu penitencjarnego, w którym kaźń współegzystuje z resocjalizacją. Jest to system penitencjarny w Singapurze – mieście-państwie w Azji Południowo Wschodniej. Ponadto opisuję uwarunkowania aksjologiczno-kulturowe, dzięki którym kaźń oraz resocjalizacja mogły się ze sobą spotkać w ramach jednego systemu, a także podaję przykłady ukazujące faktyczne współistnienie w Singapurze tych dwóch

¹ M. Foucault, *Surveiller et punir. Naissance de la prison*, Gallimard, Paris 1975. Książka ta ukazała się również w języku polskim: M. Foucault, *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, tłum. T. Komendant, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2009.

² J. Rokicki, *Ciało w koncepcji Michela Foucaulta*, [w:] *Kulturowe emanacje ciała*, pod red. M. Banasia i K. Warmińskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, s. 151.

wspomnianych podejść zarówno do samej kary, jak również w odniesieniu do polityki karnej jako całości oraz do towarzyszącego jej systemu penitencjarnego.

Wydaje się zresztą, że odniesień do słynnej pracy pt.: *Surveiller et punir. Naissance de la prison*, można odnaleźć we współczesnym Singapurze znacznie więcej aniżeli równoległe istnienie „kaźni” oraz „resocjalizacji”. Tym czymś może być chociażby obserwacja (*surveillance*). W końcu to nie kto inny, ale Michel Foucault rozpropagował na świecie figurę Panoptykonu, który „w znaczeniu pierwotnym był ideą i projektem architektonicznym wielofunkcyjnego budynku służącego nadzorowaniu ludzi (*inspection house*) wymyślonym i przelany na papier przez oświeceniowego prawnika, filozofa i ekonomistę Jeremy’ego Benthama”³. Wedle francuskiego filozofa podstawowym celem Panoptykonu było przede wszystkim to, by: „(...) wzbudzić w uwięzionym świadome i trwałe przeświadczenie o widzialności, które daje gwarancję automatycznego funkcjonowania władzy. Spowodować, by nadzór był nieprzerwanie skuteczny (...); by doskonałość władzy czyniła zbędnym jego stałe sprawowanie; by ten architektoniczny aparat stał się mechanizmem do tworzenia i podtrzymywania zależności od władzy niezależnie od tego, kto ją sprawuje; słowem, by więźniowie podlegali władzy, której sami są nosicielami”⁴.

Tymczasem warto wskazać, że w ciągu ostatniej dekady rząd Singapuru realizuje bliski ideom Panoptykonu program w zakresie obserwacji i nadzoru, wykorzystując nowatorską technologię monitorowania obywateli. Wedle danych z 2023 roku w tym mieście-państwie znajdowało się nieco ponad 109 000 kamer CCTV, co oznacza mniej więcej 18 kamer na 1000 ludzi. Dodatkowo władze planują zainstalować kolejne 90 000 kamer, co da łącznie 180 000 kamer do 2030 roku. Oczywiście władze Singapuru wskazują, że technologia ta pomaga chronić społeczeństwo i zapewnia mu bezpieczeństwo, ograniczając przestępczość. Niemniej, niektóre organizacje pozarządowe wyrażają obawy dotyczące prawa do prywatności, wskazując, że współczesny Singapur zmierza w kierunku stania się cyfrowym reżimem autorytarnym, w którym rządy wykorzystują narzędzia cyfrowe i cybernetyczne do kontrolowania i manipulowania przepływem informacji. Zasadne pozostaje więc pytanie, czy system monitoringu w Singapurze nie stanowi więc realizacji idei Panoptykonu?

³ Ibidem, s. 150.

⁴ M. Foucault, *Nadzorować i karać...*, s. 310.

W końcu, w ujęciu Michela Foucault Panoptikon to nie tylko doskonałe narzędzie ujarzmania człowieka w obu wymiarach: cielesnym i duchowym, ale też metafora nowoczesnego społeczeństwa.

Uwarunkowania aksjologiczno-kulturowe polityki karnej i systemu penitencjarnego w Singapurze

Mający niemały wpływ na model polityki karnej oraz kształt systemu penitencjarnego system polityczno-prawny współczesnego Singapuru zaczął kształtować się już od zakończenia II wojny światowej, a proces ten przyspieszył wraz uzyskaniem przez ten kraj niepodległości w 1965 roku. Niemniej, ażeby zrozumieć istotę tego systemu, jego wewnętrzną aksjologię oraz złożony charakter, całkowicie inny aniżeli w przypadku innych państw Azji Południowo-Wschodniej, należy cofnąć się do pierwszej połowy XIX wieku. Wtedy to bowiem nastąpiła era ekspansji kolonialnej Brytyjczyków, którzy najpierw przejęli wyspę Singapur od Sułtanatu Johor, a następnie – w 1826 r. – utworzyli z niej oraz sąsiednich terytoriów tzw. Kolonie w Cieśninie (*Straits Settlements*)⁵. Kolonizacja w wymiarze politycznym oznaczała oczywiście także ekspansję w wymiarze prawnym, czyli wprowadzenie i upowszechnienie kultury *common law*, podobnie zresztą jak w innych koloniach brytyjskich.

Okres powojenny to już okres poszukiwania własnej tożsamości Singapuru i wzrost nastrojów antykolonialnych, w tym dążeń miejscowej ludności w stronę samostanowienia. W 1946 roku Singapur uzyskał status odrębnej kolonii brytyjskiej, w której władzę sprawował gubernator. Kolejne lata to proces nieustannych zmian polityczno-prawnych na drodze do niepodległości, obejmujących przyjęcie pierwszych ustaw zasadniczych zwiększających autonomię Singapuru (z 1955 i 1958 r.), zawarcie unii Singapuru z nowo powstałą Malesją (1961 r.) i proklamacja łączącej oba kraje Federacji Malesji (1963 r.), wreszcie opuszczenie Federacji przez Singapur i ogłoszenie niepodległości tego miasta-państwa (1965 r.). Co ważne, większość wspomnianych wydarzeń łączył Lee Kuan Yew – twórca i przywódca Partii Akcji Ludowej (*People's Action Party*) uważany

⁵ J. Chodkowska-Miszczuk, M. Wylon, *Fenomen Singapuru – perspektywa geopolityczna*, „Przegląd Geopolityczny” 2017, nr 22, s. 11.

za z ojca niepodległości Singapuru i wieloletniego Premiera (od 1959 r. do 1990 r.). Na marginesie należy wskazać, że Partia Akcji Ludowej znajduje się u władzy nieprzerwanie od 1959 r., całkowicie dominując singapurską scenę polityczną mimo tego, że nie jest to system monopartyjny, a inne partie mogą swobodnie prowadzić swoją działalność.

W początkowym okresie budowania państwa model ustrojowy Singapuru opierał się na trzech aktach prawnych, to jest konstytucji Singapuru z 1963 r., konstytucji Malezji z 1957 r. oraz aktu ogłoszenia niepodległości z 1965 r. W 1980 roku przyjęto nową, obowiązującą do dziś konstytucję, w myśl której Singapur posiada ustrój republikański o charakterze parlamentarno-gabinetowym z licznymi nawiązaniem – poza obecnością monarchy – do modelu obowiązującego w Wielkiej Brytanii. Zasadnicza władza wykonawcza należy więc w Singapurze do rządu i stojącego na jego czele premiera reprezentującego większość w jednoizbowym parlamencie. W wymiarze narodotwórczym podkreśla się z kolei znaczenie trzech ustaw z początków istnienia Singapuru: 1) ustawa o obywatelstwie (1957 r.), która stworzyła prawny status obywatela Singapuru i otworzyła drogę do tego, aby Singapur stał się autonomicznym państwem, a później niepodległym państwem-narodem; 2) karta kobiet (1961 r.) wprowadzająca jednolitą monogamiczną ustawę regulującą małżeństwa nie-muzułmańskie i ochronę praw kobiet, która stała się podstawą prawa rodzinnego Singapuru; 3) ustawa o zatrudnieniu (1968 r.), która zmodernizowała przepisy dotyczące pracy, aby sprostać potrzebom nowej gospodarki przemysłowej i do dziś pozostaje główną ustawą regulującą podstawowe warunki pracy i zatrudnienia w Singapurze⁶.

Narodotwórczy wpływ na charakter współczesnego Singapuru miały jednak nie tylko same akty prawne, co także wytworzona wokół nich aksjologia, która powstała wraz z wykreowaniem przez Lee Kuan Yew stojącego na czele Partii Akcji Ludowej określonej ideologii budzącej w Singapurczykach poczucie tożsamości i wspólnoty narodowej. Potrzeba wytworzenia singapurskiej ideologii była pragmatyczna, albowiem niepodległy Singapur zamieszkały jest przez zróżnicowane społeczeństwo złożone z wielu grup etnicznych i narodowościowych (m.in. Chińczyków, Malajów, Hindusów, Europejczyków) z odrębnymi językami, wyznaniem i religiami, co zwiększa ryzyko wystąpienia sporów o charakterze

⁶ Por. National Archives Singapore, *Laws of Our Land: Foundations of a New Nation*, <https://corporate.nas.gov.sg/laws-of-our-land/> [dostęp: 30.11.2024 r]

etnicznym lub religijnym⁷. Wykreowanie i upowszechnienie singapurskiego poczucia narodowego miało na celu zapewnienie trwałości państwa⁸. W literaturze podkreśla się, że: „do głównych zasad ideologii promowanej przez Lee Kuan Yewa zalicza się: wieloetniczność, pragmatyzm, merytokrację, komunitaryzm, a także wartości konfucjańskie. Zasady te określono mianem tzw. «azjatyckich wartości» zaprezentowano je społeczeństwu singapurskiemu jako alternatywę «wartości zachodnich»”⁹. W myśl tych zasad: „Singapur miał się stać państwem wielokulturowym, w którym każda grupa społeczna ma prawo zachowywać swoją odrębność, ale wszyscy utożsamiają się z miejscem zamieszkania. Spiowem łączącym tak zróżnicowane społeczeństwo miały być hasła: wolności, równości, tolerancji, zamiłowania do pracy, zdolności do poświęceń i oszczędności. To właśnie gospodarczy sukces państwa, niespotykany wcześniej w Azji Południowo-Wschodniej, jest z założenia podstawowym elementem budującym tożsamość narodową wśród Singapurczyków”¹⁰.

Co szczególnie istotne „azjatyckie wartości” promowane przez Partię Akcji Ludowej miały roszczenie do swoistego uniwersalizmu, albowiem z założenia nie odnoszą się do żadnej opcji politycznej, ani żadnej religii występującej w Singapurze, lecz stanowią odrębny wzorzec, w którym zachodnioeuropejski liberalizm oraz indywidualizm jednostki ustępuje opartej o główne zasady konfucjonizmu komunitarystycznej wspólnoty, w której relacje władzy ze społeczeństwem opierają się na wzajemnych prawach i obowiązkach. Zgodnie z tym założeniem obowiązkiem władzy Singapuru jest troska o obywatela oraz o rozwój państwa, zaś rolą obywatela jest przestrzeganie praw i obowiązków wynikających z posiadanego obywatelstwa oraz szacunek okazywany władzy. W literaturze podkreśla się, że: „budowa «azjatyckich wartości» miała być odpowiedzią na «zachodnie wartości» Europejczyków i Amerykanów, które zdaniem singapurskich polityków, w niektórych przypadkach

⁷ W. Rabczuk, *Singapur – azjatycki model wielokulturowości*, „Kultura i Edukacja” 2018, nr 3, s. 14.

⁸ „Singapurską politykę tworzenia tożsamości narodowej można podzielić na 3 etapy: Etap 1: promocja wieloetniczności i różnorodności kulturowej wśród mieszkańców, budowanie tożsamości narodowej poprzez połączenie kultury chińskiej, malajskiej i indyjskiej. Etap 2: zachowanie różnorodności poprzez budowanie bilateralnych tożsamości np. singapursko-malajskich, singapursko-chińskich i singapursko-hinduskich. Etap 3 (obecnie realizowany): rozpowszechnianie hybrydowej tożsamości narodowej Singapurczyków, dzięki pogłębiającej się globalizacji i przenikaniu różnorodnych kultur”. J. Chodkowska-Miszczuk, M. Wylon, *Fenomen Singapuru...*, s. 20.

⁹ Ibidem, s. 14-15. Por. A. Grzywacz, Ł. Zamecki, *Kultura–Gospodarka–Polityka: o singapurskim modelu rozwoju i jego implementacji w CHRL*, Warszawa 2016, , rozdział: *Charakterystyka singapurskiego modelu politycznego*, s. 66-105.

¹⁰ J. Chodkowska-Miszczuk, M. Wylon, *Fenomen Singapuru...*, s. 18.

oddziaływały niekorzystnie na tworzenie się spójnych relacji społecznych w Mieście Lwa. Z jednej strony «wartości zachodnie» promowały liberalizm gospodarczy i reformy stymulujące rozwój i wzrost ekonomiczny państwa, z drugiej zaś stawiały wyżej indywidualizm od komunitaryzmu, który był szczególnie ważny dla budowy poczucia narodowej tożsamości w zróżnicowanym pod względem kulturowym społeczeństwie Singapuru¹¹. Z punktu widzenia Partii Akcji Ludowej oraz jej długoletniego przywódcy Lee Kuan Yew najważniejszą kwestią pozostawało bowiem dobro państwa, rozumiane jako paternalistyczny ład i harmonia społeczna, co było sprzeczne z typową wizją zachodnioeuropejskiej demokracji liberalnej, której istotę stanowią prawa i wolności jednostki.

Lista pięciu kluczowych „azjatyckich wartości” sformułowanych zgodnie z wielokulturowym dziedzictwem Singapuru, a także z postawami i wartościami, które przyczyniły się do sukcesu Singapuru, określona została w tzw. Białej Księdze o Wspólnych Wartościach uchwalonej przez Parlament w 1991 r.. Ostateczna wersja Białej Księgi wskazuje następujące pięć Wartości Wspólnych: 1) Naród przed wspólnotą, a społeczeństwo ponad jednostką, 2) Rodzina jako podstawowa jednostka społeczeństwa, 3) Wsparcie wspólnoty i szacunek dla jednostki, 4) Konsensus zamiast konfliktu oraz 5) Rasowa i religijna harmonia¹². Wymienione wartości miały być rozwijane zgodnie z kierunkami określonymi w Białej Księdze Wartości Wspólnych, a także nauczane w ramach singapurskiego systemu edukacji. Podsumowując, można wskazać, że lista pięciu „Wartości Wspólnych” miała na celu integrację Singapurczyków, gdyż „sprowadzała się do zasad konfucjanizmu, komunitaryzmu, oddaniu pracy i dążeniu do celu oraz wieloetniczności”¹³. Ma to znaczenie o tyle, że to właśnie „azjatyckie wartości” stanowiące odrębny model kulturowy od europejskiego kręgu kulturowego wpłynęły na model polityki karnej oraz kształt

¹¹ J. Chodkowska-Miszczuk, M. Wylon, *Fenomen Singapuru...*, s. 19.

¹² Por. L. Tin Seng, *Shared Values*, <https://www.nlb.gov.sg/main/article-detail?cmsuuid=194d7f99-c8b6-408e-86cf-8ebfb8547d28> [dostęp: 30.11.2024 r.].

¹³ „Komunitaryzm oznacza, że społeczeństwo powinno być stawiane wyżej niż potrzeby jednostki. Czerpiąc z konfucjanizmu nawiązywano do hierarchii społecznej, w której ustalone zostały relacje między poddanymi a rządzącymi. Każdy podporządkowany tej hierarchii powinien znać w niej swoje miejsce oraz wykonywać skrupulatnie obowiązki, które mu przypisano, a także uszanować ten układ. Władza natomiast zobowiązana jest do uczciwych i sprawiedliwych rządów, które mają zapewnić jak najlepsze warunki poddanym. Starochińska idea w dwóch kwestiach odróżnia się od zasad demokracji liberalnej. Pierwsza dotyczy wolności jednostki, która w liberalnych zasadach zachodnich odgrywa kluczową rolę w życiu społecznym, znacznie wyższą i ważniejszą niż według Konfucjusza. Druga z kolei polega na interwencji państwa w życie moralne obywateli. Konfucjanizm dopuszcza taką możliwość, jeśli ta przyczyni się do zwiększenia dobrobytu i rozwoju gospodarczego”. J. Chodkowska-Miszczuk, M. Wylon, *Fenomen Singapuru...*, s. 19.

systemu penitencjarnego w Singapurze, w którym to modelu z jednej strony mamy do czynienia z punitywizmem w zakresie prawa karnego, albowiem dopuszcza się chłostę i karę śmierci, a z drugiej strony za cel przyjmuje się resocjalizację skazanego i faktyczne przywrócenie go społeczeństwu. Wszystko to sprawia, że w przypadku Singapuru mamy do czynienia z modelem, w którym opisywane przez Michela Foucault w *Surveiller et punir. Naissance de la prison* charakterystyczne dla Zachodniej Europy zjawisko transformacji biegnące od systemu karania opartego na kaźni, czyli zadawania skazanemu fizycznego cierpienia, do nowoczesnego systemu więzienia, w którym zamiast tortur stosuje się rozmaite oddziaływania dyscyplinarne prowadzące do „resocjalizacji” osadzonego faktycznie nie występuje, a zamiast tego obydwie te modele – tj. kaźni i resocjalizacji – występują we współczesnym Singapurze niejako jednocześnie.

Model polityki karnej w Singapurze

Rozważania na temat modelu polityki karnej w Singapurze należy poprzedzić kilkoma uwagami ogólnymi w odniesieniu do tego, czym w zasadzie jest i z czego składa się polityka karna. W poświęconej polityce karnej, określanej też często mianem polityki kryminalnej, literaturze przedmiotu podkreśla się istnienie wielu międzynarodowych nurtów, które na przestrzeni ostatnich lat dość mocno zaznaczyły swoją obecność w polityce kryminalnej w Europie oraz Stanach Zjednoczonych. Należą do nich między innymi: 1) punitywizm lub „nowy punitywizm” (*new punitiveness*), 2) menedżeryzm (*managerialism*) 3) nurt resocjalizacyjny (*rehabilitation*) czy 4) nurt sprawiedliwości naprawczej (*restorative justice*). Nurty te definiowały lub definiują często politykę karną poszczególnych krajów w różnym stopniu. Dlatego współcześnie można zauważyć w politykach karnych „współistnienie trzech powiązanych ze sobą nurtów, które można określić jako punitywno-represyjny (*punitive-repressive*), menedżersko--nadzorczy (*managerial-surveillant*) i humanistyczno-resocjalizacyjny (*humanistic-rehabilitative*)”¹⁴.

¹⁴ B. Stańdo-Kawecka, *Polityka karna i penitencjarna między punitywizmem i menedżeryzmem*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, s. 36.

Za politykę karną w szerokim ujęciu uznaje się bowiem całość działań danego kraju „ukierunkowanych na zwalczanie przestępczości oraz innych ujemnych zjawisk społecznych przy użyciu środków prawnych, a także inicjowanie różnych działań o charakterze ekonomicznym, pedagogicznym i socjologicznym w celu stworzenia sytuacji w państwie, w której występowanie zjawisk społecznych sprzyjających powstawaniu zjawisk przestępczości byłoby poważnie utrudnione i ograniczone”¹⁵. W węższym ujęciu za politykę kryminalną uznaje się „politykę zapobiegania i zwalczania przestępczości, która obejmuje politykę legislacyjną prawa karnego, politykę ścigania przestępstw i sądowego wymiaru kary oraz politykę wykonania kar”¹⁶. W przypadku przyjęcia tego węższego ujęcia można więc odróżnić od siebie politykę karną *sensu stricto*, czyli działalność organów ścigania i sądów, która ma na celu przeciwdziałanie i ograniczanie przestępczości za pomocą norm prawa karnego od polityki penitencjarnej, czyli polityki odnoszącej się do sposobu wykonywania kary pozbawienia wolności¹⁷.

Omawiając model polityki karnej w Singapurze należy odnieść się do źródeł owego modelu. Singapur jako kolonia Imperium Brytyjskiego był pod wpływem kręgu kultury *common law*. Źródłami prawa obowiązującymi na jego terenie są akty prawa stanowionego w formie ustaw i rozporządzeń. Opierające się na nich prawo karne w dużej mierze czerpie z indyjskiego kodeksu karnego¹⁸. Prawo angielskie, w tym angielskie prawo karne, do Singapuru, oczywiście z uwzględnieniem wymogu dostosowania i modyfikacji, wprowadziła tzw. Druga Karta Sprawiedliwości (*The Second Charter of Justice*), która została ogłoszona w 1826 roku. Stosowano ją aż do 1870 roku, kiedy to wprowadzono lokalnie obowiązujący Kodeks Karny (*Penal Code*). Następnie wprowadzono w Singapurze kodeks Karny, który był niemal dokładną kopią oryginalnego kodeksu uchwalonego w Indiach w 1860 roku. Akt ten pozostawał głównym aktem prawnym w zakresie prawa karnego przez ponad sto lat.

¹⁵ S. Pikulski, *Polityka karna w Polsce z perspektywy międzynarodowej*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2009, z. 6, s. 14.

¹⁶ B. Stańdo-Kawecka, op. cit., s. 11-12.

¹⁷ Por. S. Leleńtal, *Wykład prawa karnego wykonawczego z elementami polityki kryminalnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1996, s. 43.

¹⁸ Model polityki karnej Singapuru w kolejnych akapitach niniejszego opracowania opisuję na podstawie, K.Y.L. Tan, *The Development of Criminal Law and Criminal Justice*, [w:] *Essays in Singapore Legal History*, Singapore Academy of Law, Singapore 2005, za: <https://www.sal.org.sg/Resources-Tools/Legal-Heritage/The-Development-of-Criminal-Law-and-Criminal-Justice> [dostęp: 30.11.2024 r.].

Pierwszym aktem prawnym obowiązującym na terenie dzisiejszego Singapuru regulującym wyłącznie postępowanie karne było Rozporządzenie o postępowaniu karnym (*Criminal Procedure Ordinance*) z 1890 roku. Kompleksowy kodeks postępowania karnego (*Criminal Procedure Code*), który miał potem stać się fundamentem obecnie obowiązującego w Singapurze Kodeksu Postępowania Karnego, został uchwalony dopiero w 1900 roku. Kodeks ten opierał się głównie na Indyjskim Kodeksie Postępowania Karnego, z modyfikacjami dostosowanymi do lokalnych warunków. Głównym celem kodeksu było uproszczenie procedury prawa karnego. Nowelizacja tego kodeksu miała miejsca w 1910 roku, ale nie wprowadzono wówczas fundamentalnych zmian w jego strukturze ani treści. Następną ważną nowelizacją miała miejsce już po II wojnie światowej w 1955 roku. Uformowany w ten sposób kodeks, z pewnymi późniejszymi zmianami, stanowi do dziś fundament obecnie obowiązującego Kodeksu Postępowania Karnego miasta-państwa Singapur.

Podobnie jak wspomniane już Kodeks Karny oraz Kodeks Postępowania Karnego, także rozporządzenie określające postępowanie dowodowe w Koloniach w Cieśninie było wzorowane na indyjskich odpowiednikach. Indyjska Ustawa o Postępowaniu Dowodowym (*Indian Evidence Act*) została uchwalona w 1872 roku. Ustawa o Postępowaniu Dowodowym miała przy tym zastosowanie zarówno w sprawach karnych, jak i cywilnych. Celem uchwalenia obowiązującej na terenie dzisiejszego Singapuru rozporządzenia było uproszczenie lokalnego prawa dowodowego, przy czym przyjęto ustawę indyjską ze względu na jej względną efektywność.

Powyższe trzy główne akty prawne zostały uchwalone, gdy Singapur był częścią *Straits Settlements*. W późniejszych latach wprowadzono bardziej wyspecjalizowane ustawodawstwo karne. Ustawa o Zapobieganiu Korupcji była głównym elementem kompleksowej walki rządu Singapuru z korupcją. Przepisy tej ustawy, która została uchwalona w 1960 roku, były restrykcyjne. Były one też egzekwowane w równie restrykcyjny sposób przez Biuro Śledcze Praktyk Korupcyjnych, a następnie przez Departament Spraw Gospodarczych. Celem uzyskania większej efektywności, Parlament uchwalił Ustawę o konfiskacie korzyści w wyniku korupcji (*Corruption – Confiscation of Benefits – Act*) w 1989 roku. Do czasu jej uchwalenia Ustawa o Zapobieganiu Korupcji przewidywała jedynie nałożenie kary równej wysokości gratyfikacji otrzymanej lub przekazanej wartości gratyfikacji. Z kolei Ustawa o Handlu Narkotykami *The Drug Trafficking (Confiscation of Benefits) Act* upoważniała władze

do konfiskaty aktywów handlarzy narkotyków pochodzących z handlu narkotykami. Pierwotnie uchwalona w 1993 roku, ustawa ta została znowelizowana w 1999 roku, w celu rozszerzenia zakresu jej obowiązywania na korzyści wynikające z innych poważnych przestępstw.

W zakresie zagrożenia wysokością kary, a zwłaszcza w kontekście punitywizmu, należy też wspomnieć o ustawie o przestępstwach związanych z bronią (*Arms Offences Act*), która została uchwalona w 1973 roku i reguluje przestępstwa popełnione z użyciem broni palnej. Zgodnie z tą ustawą każdy, kto używa lub próbuje użyć broni do popełnienia przestępstw określonych w ustawie, w tym zamachów na porządek publiczny, uprowadzeń i włamań, może być skazany na karę śmierci.

Co szczególnie istotne – z punktu widzenia rozważań o „kaźni” w pracach Michela Foucault – obowiązująca w Singapurze ustawa o wandalizmie (*Vandalism Act*) przewiduje surowe kary, w tym obligatoryjną karę chłosty po skazaniu za czyn o znamionach wandalizmu. Ustawa reprezentuje więc jednoznacznie filozofię punitywizmu – mającą na celu odstraszenie, które leży u podstaw praktycznie wszystkich przepisów prawa karnego Singapuru. Warto też wspomnieć o tym, że również obecna ustawa o porwaniach (*Kidnapping Act*) przewiduje dożywocie z możliwością chłosty lub karę śmierci za porwanie. Ponadto w 1975 roku została również znowelizowana ustawa o nadużywaniu narkotyków (*Misuse of Drugs Act*), celem wprowadzenia kary śmierci za wybrane przestępstwa.

Kwestię kary śmierci jako egzemplifikacji modelu polityki karnej w Singapurze należy przy tym omówić szczegółowo. Kara śmierci w Singapurze jest wykonywana, mimo że we współczesnej międzynarodowej literaturze poświęconej problematyce kary panuje konsensus co do tego, że kara śmierci stanowi wręcz naruszenie prawa do życia oraz zakazu wprowadzania w życie kar okrutnych, nieludzkich lub poniżających. Tymczasem w singapurskim prawie karnym można wyróżnić ponad dwadzieścia przestępstw, których popełnienie zagrożone jest orzeczeniem kary śmierci. Najczęściej taka kara stosowana jest w przypadku zabójstw (zgodnie z art. 300 Kodeksu Karnego)¹⁹ oraz przestępstw związanych z handlem narkotykami (zgodnie z art. 5 i 7 Ustawy o nadużywaniu narkotyków)²⁰.

¹⁹ Section 300, Penal Code of 1871 (Singapore).

²⁰ Section 5(1) and Section 7 of the Misuse of Drugs Act of 1973 (Chapter 185).

Na podstawie przepisów singapurskiego Kodeksu Karnego przed jego częściowym złagodzeniem w 2012 roku²¹, sądy w Singapurze nie miały dyskrecjonalności w wymierzaniu kary osobom uznanym za winne zabójstwa, ponieważ orzeczenie kary śmierci było obligatoryjne w przypadku skazania. Dopiero po liberalizacji kodeksu, orzeczenie kary śmierci stało się obligatoryjne wyłącznie w przypadku zabójstwa popełnionego z zamiarem bezpośrednim (art. 300a Kodeksu karnego)²², a więc gdy sprawca działał z zamiarem uśmiercenia ofiary. Przy czym należy pamiętać, że zgodnie z kodeksem sąd ma prawo do wymierzenia kary sprawcy w postaci kary śmierci lub dożywotniego pozbawienia wolności z karą cielesną w przypadkach, gdy sprawca: (a) spowodował uszkodzenie ciała, wiedząc, że może ono lub prawdopodobnie spowoduje ono śmierć ofiary (art. 300b Kodeksu karnego)²³; (b) spowodował uszkodzenie ciała jakiegokolwiek osoby, a uszkodzenie to jest wystarczające do spowodowania śmierci (art. 300c Kodeksu karnego)²⁴; i/(c) popełnił on czyn, wiedząc, że jest on tak niebezpieczny, że prawdopodobnie musi spowodować śmierć lub takie uszkodzenie ciała, które może spowodować śmierć, i popełnia taki czyn bez żadnego usprawiedliwienia do ponoszenia ryzyka spowodowania śmierci (art. 300(d) Kodeksu karnego)²⁵.

Artykuł 302 singapurskiego Kodeksu karnego, który określa karę za zabójstwo, brzmi: „(1) Kto popełnia morderstwo w rozumieniu artykułu 300(a), będzie ukarany śmiercią. (2) Kto popełnia morderstwo w rozumieniu artykułu 300(b), (c) lub (d), będzie ukarany śmiercią lub dożywotnim pozbawieniem wolności i, jeśli nie zostanie ukarany śmiercią, będzie także narażony na karę chłosty”²⁶. Tym samym obligatoryjna kara śmierci nie stosuje się już do zabójstw popełnionych z zamiarem ewentualnym. Niemniej dożywotnie pozbawienie wolności odnosi się w Singapurze do pozbawienia wolności na cały okres naturalnego życia danej osoby. Zgodnie z art. 151B Regulacji Więziennych²⁷ istnieje jednak Rada ds. Weryfikacji Dożywotniego Pozbawienia Wolności (*Life Imprisonment Review Board*), która może zweryfikować wyrok dożywotniego pozbawienia wolności sprawcy.

²¹ Penal Code (Amendment) Act, No. 32 of 2012.

²² Section 300a, Penal Code of 1873 (Singapore).

²³ Section 300b, Penal Code of 1873 (Singapore).

²⁴ Section 300c, Penal Code of 1873 (Singapore).

²⁵ Section 300d, Penal Code of 1873 (Singapore).

²⁶ Section 302, Penal Code, 1873. (Singapore).

²⁷ Section 151B of the Prison Regulations, 1939.

Kara śmierci nie jest przy tym orzekana w Singapurze wyłącznie wobec skazanych za zabójstwo. Singapur jest bowiem jednym z sześciu krajów, które wykonywały wyroki śmierci na osobach za przestępstwa związane z narkotykami bez użycia przemocy, obok Iranu, Chin, Arabii Saudyjskiej, Korei Północnej i Wietnamu. Prawo w Singapurze przewiduje karę śmierci dla osób skazanych za handel więcej niż 15 gramami heroiny, 30 gramami kokainy, 250 gramami metamfetaminy lub 500 gramami konopi. Singapur nie tylko uznaje handel narkotykami za przestępstwo, ale również oferowanie takiego handlu, wykonywanie lub oferowanie wykonania jakiegokolwiek czynu przygotowawczego w celu handlu narkotykami, a także import lub eksport kontrolowanych narkotyków do lub z Singapuru. Produkcja narkotyków jest również przestępstwem zgodnie z art. 6 ustawy o nadużywaniu narkotyków²⁸. Przed liberalizacją ustawy o nadużywaniu narkotyków, handel, import/eksport oraz produkcja powyżej określonych ilości określonych narkotyków wiązało się z obligatoryjnym orzeczeniem kary śmierci. Nowelizacja ustawy o nadużywaniu narkotyków z 2012 r. dała jednak sądom możliwość nałożenia w określonych okolicznościach kary dożywotniego pozbawienia wolności z chłostą zamiast kary śmierci w przypadkach, gdy: a) sprawca udowodni, że jego rola ograniczała się do roli kuriera (Warunek 1); oraz b) Prokurator Generalny potwierdzi, że sprawca w znaczący sposób wspierał agencję ds. zwalczania nadużyć narkotykowych w walce z handlem narkotykami (Warunek 2A); lub c) sprawca udowodni, że cierpiał na takie zaburzenie umysłowe, które istotnie wpłynęły na zakres jego odpowiedzialności za popełnienie przestępstwa (Warunek 2B)²⁹. Gdy Warunek 1 i Warunek 2A są spełnione łącznie, sąd ma możliwość nałożenia kary śmierci lub dożywotniego pozbawienia wolności z wymierzeniem nie mniej niż 15 razów chłosty³⁰. Gdy Warunek 1 i Warunek 2B zostaną spełnione, sąd może nałożyć jedynie karę dożywotniego pozbawienia wolności³¹. Natomiast w sytuacji, gdy te dwa ostatnio wymienione warunki nie zostaną spełnione, obligatoryjna kara śmierci nadal znajduje zastosowanie. Ponadto kara śmierci nadal pozostaje obowiązkową karą za wytwarzanie niektórych narkotyków jak morfina, kokaina, metamfetamina lub jakiegokolwiek soli metamfetaminy. Warto też wspomnieć, że liberalizująca nowelizacja

²⁸ Section 6 of the Misuse of Drugs Act of 1973 (Chapter 185).

²⁹ Misuse of Drugs (Amendment) Act, No. 30 of 2012.

³⁰ Section 33B of the Misuse of Drugs Act of 1973 (Chapter 185).

³¹ Section 33B(1)(b) of the Misuse of Drugs Act of 1973 (Chapter 185).

kodeksu postępowania karnego z 2012 roku stworzyła w Singapurze nową procedurę weryfikacji wyroków śmierci. Zgodnie z tymi nowymi przepisami, wszystkie kary śmierci wymagają zatwierdzenia przez Sąd Apelacyjny. Dodatkowo, Sąd jest zobowiązany do zbadania akt sprawy i potwierdzenia prawidłowości, legalności i słuszności winy oraz orzeczonej kary.

Ostatecznie, wedle danych z połowy 2023 roku, w Singapurze znajduje się obecnie 50 skazanych oczekujących na wykonanie kary śmierci, z czego tylko trzech zostało skazanych za morderstwo. Pozostali więźniowie zostali skazani jedynie za nieprzemocowe przestępstwa związane z narkotykami³². Większość skazanych na śmierć skazano za handel narkotykami, pozostali zostali straceni za czyny takie jak zabójstwo czy przestępstwa popełnione z użyciem z broni palnej³³. Popełnienie owych przestępstw niesie ze sobą obowiązkowe wymierzenie kary śmierci, co oznacza, że sędziowie nie mają innego wyboru, jak tylko nałożyć karę śmierci na osoby, które zostały skazane. Szereg opisanych powyżej klauzul w ustawie o nadużywaniu substancji odurzających i ustawie o przestępstwach zbrojnych zawiera domniemania winy, co z punktu widzenia europejskich standardów stoi w jawnej sprzeczności z prawem do domniemania niewinności do momentu udowodnienia winy oraz narusza prawo do sprawiedliwego procesu.

Osobne omówienie należy poświęcić karze chłosty sądowej w Singapurze³⁴. Kara chłosty sądowej to forma kary cielesnej, która jest wymierzana

³² Death Penalty Information Center, *Singapore Announces Plans to Execute More Death-Sentenced Prisoners Convicted of Non-Violent Drug Offenses*, <https://deathpenaltyinfo.org/singapore-announces-plans-to-execute-more-death-sentenced-prisoners-convicted-of-non-violent-drug-offenses> [dostęp: 30.11.2024 r.].

³³ Amnesty International, *Singapore – The death penalty: A hidden toll of executions*, 2004, <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/09/asa360012004en.pdf> [dostęp: 30.11.2024 r.].

³⁴ Karę chłosty sądowej w kolejnych akapitach niniejszego opracowania opisują na podstawie: H. Mahaseth, S. Qureshi, *The legality of caning in Singapore*, „UUM Journal of Legal Studies” 2022, nr 2, s. 51-76; Singapore Legal Advice, *Caning in Singapore: Judicial, School & Parental Corporal Punishment*, <https://singaporelegaladvice.com/law-articles/caning-singapore-judicial-school-parental-corporal-punishment/> [dostęp: 30.11.2024 r.]. Por. Tembusu Law, *What is Caning in Singapore? Everything You Need to Know*, <https://www.tembusulaw.com/insights/caning-singapore/> [dostęp: 30.11.2024 r.].

skazanym³⁵. Kara chłosty jest stosowana w przypadku ponad 30 wykroczeń zgodnie z kodeksem karnym i ma obligatoryjny charakter w przypadku przestępstw takich jak kradzież, handel narkotykami czy wandalizm³⁶. Kara chłosty jest stosowana tylko w odniesieniu do mężczyzn, którzy mają mniej niż 50 lat oraz są uznawani za wystarczająco zdrowych do wykonania na nich kary. Tym samym prawo singapurskie zwalnia z kary chłosty sądowej: 1) kobiety, 2) mężczyzn powyżej 50. roku życia w momencie wymierzania kary, a ponadto 3) mężczyzn skazanych na karę śmierci, których wyrok nie został złagodzony³⁷. Jeśli skazany nie może być ukarany chłostą z powodu swojego wieku, sądy mogą nałożyć dodatkową karę pozbawienia wolności do 12 miesięcy zamiast kary chłosty. Skazani poniżej 50. roku życia mogą być również zwolnieni z kary chłosty, jeśli uznano ich za niezdolnych do jej wykonania. W przypadku gdy ktoś zostaje skazany na chłostę oprócz kary pozbawienia wolności, chłosta nie może być wymierzona przed upływem okresu, w którym można złożyć apelację. Jeśli złożono apelację, chłosta nie może być wymierzona do zakończenia procesu apelacyjnego. Gdy osoba jest skazana tylko na chłostę lub gdy chłosta nie może być wykonana przed zwolnieniem danej osoby z więzienia, prokurator musi zwrócić się do sądu o zezwolenie na zatrzymanie tej osoby na czas konieczny do wykonania kary chłosty. Czas i miejsce wykonania chłosty określa sąd, jednak sprawca nie otrzymuje żadnej wcześniejszej informacji o tym, kiedy zostanie ukarany. W dniu wykonania chłosty używana jest laska o średnicy do 1,27 cm³⁸. Wobec nieletnich – poniżej 16. roku życia – używana jest natomiast lekka laska rattanowa. Chłosta jest wymierzana na nagich pośladkach sprawcy³⁹.

³⁵ „The following offences (mentioned in various Statutes of Singapore) attract the punishment of caning: The Penal Code: Culpable homicide (Section 304), voluntarily causing grievous hurt (Section 325), kidnapping and abduction (Section 363, Section 363A), rape (Section 375(2)), robbery (Section 392), etc. The Arms Offences Act: Unlawful possession (Section 3), trafficking (Section 6). The Immigration Act: Entry without valid permit (Section 6(3)(a)) or over-staying upon revocation of permit (Section 15(3)(b)). The Vandalism Act: Not less than 3, not more than 8 strokes (Section 3). The Prisons Act: Punishment for aggravated offences (Section 71(a)) including escape, assault, destruction of property or “any other act of gross misconduct or insubordination” (Section 73). The SAF Act: Disobedience, desertion (Section 118(5)) or «aggravated disciplinary barrack offences» (Section 119)”, H. Mahaseth, S. Qureshi, *The legality...*, s. 52.

³⁶ „At present, the law of Singapore can order punishment of caning for 35 offences, which include: a. Gang robbery with murder. b. Kidnapping or hostage-taking. c. Robbery. d. Extortion. e. Rioting. f. Unlawful possession of weapons. g. Drug abuse. h. Molestation. i. Rape. j. Causing grievous hurt. k. Sexual abuse. l. Drug trafficking. m. Vandalism. n. Voyeurism. o. Illegal moneylending. p. Foreigners overstaying for more than 90 days (to prevent illegal immigration)”, H. Mahaseth, S. Qureshi, *The legality...*, s. 53.

³⁷ Section 325(1), Criminal Procedure Code of 2010.

³⁸ Section 329(3), Criminal Procedure Code of 2010.

³⁹ Section 139(1), Prisons Regulations of 1939.

Podczas wykonywania chłosty musi być obecny lekarz, który wydaje zaświadczenie, że sprawca jest zdrowy i nadaje się do wymierzania kary chłosty⁴⁰. Jeśli lekarz stwierdzi, że sprawca nie znajduje się w stanie medycznym umożliwiającym przyjęcie liczby uderzeń, na które został skazany, wykonanie chłosty musi zostać przerwane. Nie jest jednak możliwe wykonanie chłosty w częściach, na raty⁴¹. W związku z tym, jeśli chłosta zostanie przerwana w trakcie sesji, sprawcy może zostać nałożona kara pozbawienia wolności do 12 miesięcy w zamian za chłostę. Dotyczy to również sytuacji, w której sprawca uznawany jest za medycznie niezdolnego do chłosty od samego początku.

Zgodnie z powyższym prawo karne Singapuru utrzymuje zarówno karę cielesną (w formie chłosty), jak i karę śmierci (przez powieszenie) jako kary przewidziane prawem i faktycznie stosowane. W przypadku niektórych przestępstw nałożenie tych kar jest obligatoryjne. W Singapurze wykonuje się wyrok śmierci średnio na kilkunastu osobach rocznie, głównie za handel narkotykami.

Singapur stanowi interesujący przypadek, w którego polityce karnej występują filozofia punitywizmu w oparciu o foucaultowską „kaźń”, ale także różne programy połączone z etosem wspólnotowym. W literaturze podkreśla się przy tym, że istnieje powiązanie między polityką gospodarczą Singapuru a pozornie polaryzującym stosunkiem wobec przestępczości i kary⁴². Zdaniem M. Poh Wei Lei powszechność punitywizmu w Singapurze wyjaśnia komunitaryzm przekształcający neoliberalny motyw indywidualnej odpowiedzialności w wizję jednostki odpowiedzialnej za naród, widziany poprzez pryzmat rodziny, społeczności i gospodarki. Te elementy stanowią bowiem kluczowe składniki świadomości singapurskiej. Przestępstwo postrzegane jest jako atak na etyczny i społeczny wymiar społeczeństwa, co legitymizuje punitywizm. Istniejące środki resocjalizacyjne w dużej mierze mają na celu zmianę postępowania obywateli, którzy popełnili przestępstwa i przekształcenie owych sprawców dotychczasowych zwyczajów w zachowania akceptowane przez państwo i społeczeństwa. Dlatego państwo reaguje na zjawisko przestępczości stosując represyjne kary (kara śmierci czy kara chłosty), uzasadniając ich istnienie etosem wspólnotowym. Wspólnotowość w Singapurze wspiera

⁴⁰ Section 331(1), Criminal Procedure Code of 2010.

⁴¹ Section 330(1), Criminal Procedure Code of 2010.

⁴² M. Poh Wei Le, *Why so Punitive? A Study on Political Economy and Punishment in Singapore*, National University of Singapore, <https://scholarbank.nus.edu.sg/handle/10635/144924> [dostęp: 30.11.2024 r.].

zatem punitywizm. W momencie skazania przez sąd sprawcy na karę pozbawienia wolności, sprawa dotycząca tego, jak powinien być traktowany w czasie odbywania kary, pozostaje w gestii funkcjonariuszy służb więziennych.

Model systemu penitencjarnego w Singapurze

Obecnie Służba Więzienna Singapuru (*Singapore Prison Service*) jest jedną z jedenastu służb znajdujących się pod nadzorem Ministerstwem Spraw Wewnętrznych (*Ministry of Home Affairs*), które razem tworzą tzw. „Zespół Wewnętrzny” (*Home Team*)⁴³. W aspekcie historycznym należy wskazać, że Służba Więzienna Singapuru została ustanowiona w 1946 roku jako departament rządowy w ramach kolonialnej administracji brytyjskiej⁴⁴. Jednak początków systemu karnego Singapuru można doszukiwać już w 1825 roku, od momentu przybycia pierwszej grupy brytyjskich skazańców. W więzieniach przyjęto wówczas filozofię punitywizmu mającą na celu odstraszenie poprzez surowe środki karne, które stosowali administratorzy kolonialni aż do wybuchu II wojny światowej.

Rozwój systemu penitencjarnego w Singapurze można podzielić na cztery główne etapy: 1) więziennictwo w okresie przez ogłoszeniem niepodległości Singapuru (1946–1965); 2) budowanie zdolności resocjalizacyjnych systemu penitencjarnego w Singapurze (1966–1994); 3) przygotowania do transformacji systemu penitencjarnego w Singapurze 1995–2003; 4) dążenie do doskonałości w bezpieczeństwie w więzieniach i w resocjalizacji osadzonych (2004 – obecnie)⁴⁵.

Pierwszy oficjalny etap singapurskiego więziennictwa rozpoczyna się w 1946 roku, kiedy to brytyjska administracja wojskowa została zastąpiona rządem lokalnym, a Singapur stał się kolonią Wielkiej Brytanii. Departament Więziennictwa został ustanowiony jako instytucja rządowa, a G.E.W.W. Bayly został pierwszym Komisarzem Więziennictwa. Następnie, w 1953 roku major W.L.P. Sochon objął stanowisko jako drugi Komisarz Więziennictwa. Był on zwolennikiem koncepcji „więzienia bez krat”, opartej na współpracy przedsiębiorstw oraz społeczeństwa

⁴³ Zob. Singapore Prison Service, *Organisation*, <https://www.sps.gov.sg/organisation/> [dostęp: 30.11.2024 r.].

⁴⁴ Singapore Prison Service, *Our transformation journey*, <https://www.sps.gov.sg/organisation/> [dostęp: 30.11.2024 r.].

⁴⁵ Ibidem.

w readaptacji więźniów w społeczności. W tym okresie powstał Ośrodek Leczenia Uzależnień od Opium na Wyspie Świętego Jana, będący pierwszym ośrodkiem leczenia uzależnień w Singapurze. Został on później przekształcony i rozbudowany, aby przyjąć uzależnionych od innych narkotyków. Pierwotnie Ośrodek składał się z dwunastu szafasów, z których sześć było wykorzystywanych jako zakwaterowanie dla maksymalnie czterdziestu osadzonych. Pozostałe służyły jako warsztaty.

Trzecim Komisarzem Więziennictwa był P.L. James, który pełnił funkcję tę funkcję w latach 1957-1963 aż do połączenia Singapuru i Malezji. Wreszcie, w okresie federacji Singapuru z Malezją funkcję p.o. Komisarza Więziennictwa pełnił Frankie Lee Siew Kwong, który jako były oficer administracyjny więzienia Changi był dobrze zaznajomiony z funkcjonowaniem i administracją systemu karnego. Warto też wskazać, że w tym okresie doszło do wielu reform. Już w 1959 roku w Singapurze powołano Komisję Więziennictwa pod przewodnictwem Devana Naira, która zarekomendowała, aby Departament Więziennictwa skupił się na resocjalizacji osadzonych. Następnie, w 1960 r., rozpoczęła działalność Osada Penitencjarna Pulau Senang jako eksperymentalna placówka resocjalizacyjna dla więźniów z więzienia Changi⁴⁶. Została ona jednak zamknięta po zamieszkach, które miały miejsce 12 lipca 1963 roku⁴⁷. Z kolei w 1961 roku założono Centrum Szkolenia Resocjalizacyjnego Bedok, które działało jako ośrodek dla nieletnich i młodocianych przestępców w wieku od 16 do 21 lat, umożliwiając im udział w programach resocjalizacyjnych.

Okres po uzyskaniu przez Singapur niepodległości to czas szybkiego rozwoju więziennictwa. W 1966 roku zbudowano jednostkę penitencjarną Queenstown Remand Prison, która miało pomieścić osoby tymczasowo aresztowane oraz przestępców skazanych na krótki wyrok.

⁴⁶ Trzech członków Komisji Więziennictwa z 1960 roku utworzyło doraźny komitet, który miał zająć się rehabilitacją zatrzymanych w sprawach karnych. Zarekomendowali schemat resocjalizacyjny, składający się z czterech odrębnych etapów. W pierwszym etapie osadzeni mieliby być uwięzieni w więzieniu Changi przez rok. W drugim etapie resocjalizacja rozpoczęłaby się na wyspie Pulau Senang. W trzecim etapie osadzeni zostaliby przeniesieni na stały ląd, aby mieszkać w zakładzie karnym typu otwartego i pracować w projektach budowlanych z Singapurską Brygadą Pracy. W ostatnim etapie, zostaliby objęci nadzorem kuratora lub policji. Te zalecenia zostały przyjęte, a pierwsza grupa 51 osadzonych przybyła z kilkoma funkcjonariuszami więziennymi na Pulau Senang 1 czerwca 1960 roku. Do czerwca 1963 roku 394 zatrzymanych zostało pomyślnie zresocjalizowanych. Por. K.Y.L. Tan, op. cit.

⁴⁷ 12 lipca 1963 roku osadzeni wywołali zamieszki, osiedle zostało spalone, a czterech funkcjonariuszy zabitych. Ostatecznie 59 zatrzymanych zostało postawionych przed sądem, a 18 z nich skazano na śmierć za morderstwo. Do tej pory nie osiągnięto w Singapurze zgody, co do przyczyn niepowodzenia tego eksperymentu. Por. K.Y.L. Tan, op. cit.

Więzienie Queenstown Remand Prison funkcjonowało aż 2009 roku, kiedy zaprzestało działalności, a osadzeni w nim skazani zostali przeniesieni do kompleksu więziennego Changi. W 1966 roku Yeow Koon Poh został powołany na p.o. Komisarza Więziennictwa i pełnił tę funkcję przez pięć lat. Czwartym Komisarzem Więziennictwa został w 1971 roku Quek Shi Lei. Później – w 1988 roku – został on pierwszym dyrektorem generalnym Singapore Corporation of Rehabilitative Enterprises (obecnie znanej jako Yellow Ribbon Singapore). Ustanowienie w 1976 r. Singapore Corporation of Rehabilitative Enterprises stanowiło bowiem znaczący przełom w myśleniu o więziennictwie. Miało ono na celu zwiększenie poziomu zatrudnienia osadzonych poprzez oferowanie kursów szkolenia zawodowego w więzieniach i Ośrodkach Leczenia Uzależnień Narkotykowych. Także w 1976 roku zostało ukończone Więzienie Chia Keng, które służyło jako więzienie typu półotwartego. Zostało ono zburzone w 1993 roku, a osadzeni zostali przeniesieni do Więzienia Tampines w 1992 roku. Z kolei wraz ze wzrostem liczby uzależnionych od narkotyków w latach 70. i 80. XX wieku, w 1976 roku zbudowano Centrum Rehabilitacji Narkotykowej Telok Paku, które przyjęło uzależnionych z Ośrodka Leczenia Uzależnień od Opium na Wyspie Świętego Jana. W 1977 roku ukończono dwa kolejne centra, mianowicie Centrum Jalan Awan oraz Centrum Rehabilitacji Selarang Park. Kolejne zmiany to lata 80. XX wieku. Przykładowo Centrum Falkland zostało zbudowane po wejściu w życie ustawy o substancjach odurzających w 1987 roku, w odpowiedzi na rosnący problem uzależnienia od narkotyków.

W 1988 roku piątym Komisarzem Więziennictwa został Tee Tua Ba, który został oddelegowany do ówczesnego Departamentu Więziennictwa jako dyrektor, a wcześniej był odpowiedzialny za Policję Morską. Odegrał on kluczową rolę we wprowadzeniu „Więziennego Schematu Służby” (Prison Scheme of Service), ustanowionego w celu poprawy morale pracowników i przyciągnięcia nowej wysokiej jakości kadry do służby więziennej. W 1989 roku powstał Związek Spółdzielni Przemysłowych i Usługowych, który został założony przez Singapore Corporation of Rehabilitative Enterprises w celu zaspokojenia potrzeb osadzonych wychodzących na wolność, oferując im pracę lub możliwość założenia własnej drobnej działalności. W 1992 roku szóstym Komisarzem Więziennictwa został Poh Geok Ek, który przed powołaniem na to stanowisko był oficerem policji, pełniącym funkcję dyrektora Centralnego Biura Narkotykowego. Oddane do użytku w 1994 r. w okresie jego kadencji

więzienia Tanah Merah oraz więzienie dla Kobiet w Changi/Centrum Rehabilitacji Narkotykowej stanowiły obiekty zapewniające maksymalny poziom bezpieczeństwa, a on sam zainicjował proces wykorzystania nowoczesnej technologii w więziennictwie.

Trzeci etap rozwoju systemu penitencjarnego w Singapurze następuje w latach 90. XX wieku. W 1995 r. następuje rewizja misji Służby Więziennej Singapuru. W tamtym czasie dokonano zmian w misji i wizji Służby Więziennej, kładąc nacisk na jej rolę w społeczeństwie, a nie tylko na funkcjonowanie służby jako elementu systemu wymiaru sprawiedliwości. Kolejne lata to nowe wyzwania, w tym cywilizacyjne związane z pojawieniem się nielegalnej imigracji⁴⁸. W 1998 r. siódmym Komisarzem Więziennictwa został Chua Chin Kiat, który odegrał kluczową rolę w transformacji Służby Więziennej Singapuru i sformułował określenie „Kapitanowie Życia” wobec pracowników Służby Więziennej Singapuru. Termin „Kapitanowie Życia” został wymyślony w 1999 r. jako element procesu transformacji Służby Więziennej Singapuru. Nowa wizja więziennictwa zakładała, że funkcjonariusze więzienni, którzy są Kapitanami Życia, będą odgrywali kluczową rolę w kierowaniu osadzonych na drogę odpowiedzialnych obywateli przy pomocy ich rodzin i społeczności. Również w 1999 r. w Singapurze wprowadzono System Zarządzania Jednostkami Mieszkaniowymi, aby zapewnić zarządzanie jednostkami penitencjarnymi bardziej zorientowane na osoby więźniów. W więzieniu Queenstown po raz pierwszy zastosowano też technologię wideokonferencji, umożliwiając więźniom komunikację z członkami swoich rodzin.

W 2000 r. Singapurska Służba Więzienna oficjalnie zaprezentowała swoje wartości: Honor, Doskonałość, Elastyczność, Szacunek i Pracę Zespołową (*Honour, Excellence, Agile, Respect* oraz *Teamwork*, w skrócie: HEART). Wtedy również powstało Centrum Kaki Bukit – szkoła więzienna która zostało założona po to, aby scentralizować wszystkie zasoby dydaktyczne poświęcone tematyce penitencjarnej oraz zapewnić sprzyjające warunki do nauki dla więźniów podejmujących studia. Rozwój technologii i usług telekomunikacyjnych na przełomie milenium sprzyjał rozwojowi systemu penitencjarnego. W 2001 roku oficjalnie uruchomiono zdalne centra łączności, które były połączone z pięcioma

⁴⁸ Przykładowo więzienie Portstown ukończone w 1997 roku było przeznaczone wyłącznie dla nielegalnych imigrantów oraz osadzonych-obcokrajowców, którzy popełnili przestępstwa imigracyjne. Po kilku latach zostało ono jednak zamknięte, a osadzeni w nim więźniowie zostali przeniesieni do więzienia Admiralty West, które zostało ukończone w 2000 roku.

instytucjami – Zakładem Karnym Queenstown, Zakładem Karnym Tampines, Zakładem Karnym Tanah Merah, Zakładem Karnym dla Kobiet Changi oraz Centrum Selarang Park.

Początek obecnego etapu rozwoju singapurskiej Służby Więziennej to rok 2004 i uruchomienie Projektu Żółtej Wstążki (*Yellow Ribbon Project*) zainicjowanego w celu zwiększania świadomości społeczeństwa oraz wzrostu społecznej akceptacji dla skazanych po opuszczeniu przez nich zakładów karnych. Także w 2004 r. miało miejsce uruchomienie Klastru A w zrewitalizowanym kompleksie więzienia Changi. Składa się on z bloków, z których każdy zawiera trzy jednostki mieszkalne, które są samowystarczalnymi jednostkami, obejmującymi zakwaterowanie oraz obiekty dodatkowe. Obejmuje też zintegrowany system bezpieczeństwa, który zwiększył wydajność operacyjną i pozwolił funkcjonariuszom więziennym poświęcić więcej czasu na nawiązanie kontaktu oraz resocjalizację osadzonych. W 2007 r. siódmym Komisarzem Więziennictwa został Ng Joo Hee, który został mianowany to stanowisko po wcześniejszej pracy jako dyrektor Wydziału Wywiadu Policji. Nadzorował on rozwój kompleksu więzienia Changi, szczególnie przy uruchomieniu Klastru B.

Dziewiątym Komisarzem Więziennictwa został Soh Wai Wah, który był wcześniej szefem sztabu policji. Podkreślał znaczenie programów korekcyjnych, aby ułatwić reintegrację więźniów w społeczeństwie. Rok 2010 to zaś uruchomienie Klastru B w odnowionym kompleksie więzienia Changi, który uzupełnia Klaster A. Obecnie nowy kompleks więzienny Changi, składający się z ponad 10 instytucji penitencjarnych, mieści właściwie wszystkich więźniów w kraju, w tym tych, którzy odbywają długoterminowe wyroki, oraz tych, którzy zostali skazani na karę śmierci. W kompleksie więziennym Changi wykonywana jest także kara chłosty. W 2014 roku powstaje Komenda Poprawczego Nadzoru Społecznego w celu sprawowania nadzoru nad resocjalizacją osadzonych oraz reintegracją byłych osadzonych w społeczności. Komenda Poprawczego Nadzoru Społecznego składa się z funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz specjalistów cywilnych, którzy w warunkach wolnościowych kontynuują pracę rozpoczętą przez funkcjonariuszy podczas pobytu osadzonych w jednostce penitencjarnej. Także w 2014 roku powstaje Centrum Rehabilitacji Społecznej, które zostaje uruchomione w celu pomocy młodym mężczyznom nadużywającym narkotyków po raz pierwszy. Oferuje ono program leczenia uzależnienia od narkotyków, który minimalizuje zakłócenia w ich codziennych obowiązkach i zwyczajach.

Z kolei 2016 roku dziesiątym Komisarzem Więziennictwa zostaje Desmond Chin, zawodowy funkcjonariusz więzienny. Odgrywa on kluczową rolę w prowadzeniu inicjatyw „Więzenie bez strażników”, „Więzenie bez murów” oraz „Więzenie uczące”. Wprowadził także aktualizację podstawowych wartości Singapurskiej Służby Więziennej: Synergia, Czujność, Integralność i Troska” (*Synergy, Vigilance, Integrity* oraz *Care*, w skrócie: SVIC). Uruchomienie w 2017 r. projektu „Więzenie bez strażników” oraz „Więzenie bez murów” to kolejny przełom technologiczny w systemie penitencjarnym Singapuru. W ramach koncepcji „Więzenie bez strażników” wykorzystano technologię do optymalizacji wykorzystania zasobów i zwiększenia efektywności operacyjnej w więzieniach. Z kolei strategia „Więzenie bez murów” miała na celu rozszerzenie zakresu resocjalizacji poza mury zakładu karnego poprzez nadzór społeczny. Następnie uruchomienie w 2018 r. inicjatywy „Nauczanie w Zakładzie Karnym” przekształciło więzienia w miejsca transformacyjne, w których więźniowie mogą nabywać nowe umiejętności i szkolenia, a także reflektować nad sobą i planować znaczące kroki w kierunku lepszego życia.

Rok 2019 przynosi kolejne zmiany, w tym otwarcie nowej siedziby więzienia i domu przejściowego Selarang obok kompleksu więziennego Changi, co umożliwiło lepsze dowodzenie i kontrolę, a także sprawniejsze reagowanie na sytuacje nadzwyczajne. W 2020 r. jedenastym Komisarzem Więziennictwa i pierwszą kobietą na tym stanowisku zostaje Shie Yong Lee, która jest zawodowym funkcjonariuszem Służby Więziennej. W kolejnym roku następuje otwarcie kompleksu Selarang Park, wprowadzającego do jednostki penitencjarnej nową technologię, taką jak rozpoznawanie twarzy i analizę wideo. Ukoronowaniem tych wszystkich zmian była zaś organizacja przez Służbę Więzienną Singapuru w 2024 roku corocznej konferencji International Corrections and Prisons Association, w której udział wzięło ponad 800 osób związanych z więziennictwem z ponad 70 krajów.

Przedmiotem działalności Służby Więziennej Singapuru jest dziś realizacja celu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, jakim jest bycie: *A Trusted Home Team, A Safe and Secure Singapore*, poprzez bezpieczne izolowanie i resocjalizację przestępców⁴⁹. Praca w Służbie Więziennej Singapuru, której pracownicy określane często jako „Kapitanowie Życia” (*Captains of Life*), uznawana jest za prestiżową, a sama formacja uznawana jest

⁴⁹ Singapore Prison Service, *Organisation*, <https://www.sps.gov.sg/organisation/> [dostęp: 30.11.2024 r.].

za jednego z najlepszych pracodawców w Singapurze. Naczelną dewizą Służby Więziennej Singapuru jest hasło *Rehab, Renew, Restart*, podkreślające zobowiązanie do resocjalizacji osadzonych, którzy pragną się zmienić i rozpocząć swoje życie na nowo, dzięki pomocy otaczającej ich społeczności.

Struktura organizacyjna Służby Więziennej w Singapurze jest ściśle określona⁵⁰. Na czele całej służby stoi Komisarz Więziennictwa (*Commissioner of Prisons*) wraz z dwoma Zastępcami Komisarza (*Deputy Commissioners*). Służba Więzienna Singapuru zarządza czternastoma jednostkami penitencjarnymi, a także Centrum Nadzoru Społecznego Selarang Park (SPCSC) oraz Centrum Rehabilitacji Społecznej (CRC). Stanowią one jednostki operacyjne Służby Więziennej Singapuru i są podzielone na pięć dowództw zarządzanych przez właściwych komisarzy, tj.: Kłastrę A, Kłastrę B, Kłastrę C, Dowództwa Penitencjarnego, Dowództwa Operacyjnego i Bezpieczeństwa. Na poziomie kadrowym, Służba Więzienna Singapuru ma jedenaście Działów zarządzanych przez właściwych dyrektorów: Dział Komunikacji Korporacyjnej i Usług, Dział Wywiadu, Dział Śledczy, Dział Logistyki i Finansów, Dział Operacyjny, Dział Psychologicznej i Resocjalizacyjnej Rehabilitacji, Dział Rehabilitacji i Reintegracji, Dział Zarządzania Ryzykiem i Ubezpieczeń, Dział Rozwoju Personelu, Dział Planowania Strategicznego, Dział Transformacji i Technologii⁵¹.

Na osobne omówienie w niniejszym opracowaniu zasługuje wspomniany już wcześniej Projekt Żółtej Wstążki (*Yellow Ribbon Project*) zainicjowany w 2004 r. w celu zwiększania świadomości społeczeństwa oraz wzrostu społecznej akceptacji dla byłych skazanych. Stanowi on bowiem unikatowe rozwiązanie na tle światowego więziennictwa. Wybór sportu jako narzędzia resocjalizacji jest nieprzypadkowy⁵². W literaturze podkreśla się że profilaktyczne i terapeutyczne walory sportu w resocjalizacji „są związane z oddziaływaniem na tzw. deficyty behawioralne, do których należą: brak umiejętności życiowych (takich jak wytyczanie celów, zwłaszcza długoterminowych, oraz brak umiejętności niezbędnych do poruszania się w świecie, zwłaszcza w zakresie zdolności nawiązywania

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Przykładowo w Polsce sport oraz rekreację fizyczną uznano obok nauczania i pracy za kulturotechniczną metodę oddziaływań resocjalizacyjnych już w latach 60-70. XX wieku. Por. Cz. Czapów, S. Jedlewski, *Pedagogika resocjalizacyjna*, PWN, Warszawa 1971.

kontaktów interpersonalnych), brak odpowiednich wartości (szacunku dla innych ludzi, odpowiedzialności i dyscypliny osobistej), niedostatek uspołecznienia (niepoczucie się do bycia częścią społeczeństwa, brak świadomości obowiązków obywatelskich) oraz niedocenywanie zdrowego stylu życia”⁵³. Samo bieganie zaś uważane jest za dyscyplinę sportu, która doskonale kształtuje charakter, a przy tym mającą tzw. „niski próg wejścia”, albowiem do jego uprawiania na amatorskim poziomie nie jest potrzebny specjalistyczny sprzęt ani umiejętności techniczne poza ogólną sprawnością fizyczną oraz chęćiami. Dzięki temu bieganie samo w sobie ma bardzo inkluzywny charakter.

Więzienny Bieg Żółtej Wstążki to flagowe wydarzenie Służby Więziennej Singapuru, które symbolizuje wsparcie społeczności wobec idei dawania osadzonym drugiej szansy oraz reintegracji byłych osadzonych w społeczeństwie⁵⁴. Od 2009 roku bieg zyskał silne społeczne poparcie, angażując kolejne rzesze zwykłych obywateli. Nie bez znaczenia były także przekazane przez nich darowizny przeznaczane na wsparcie programów resocjalizacyjnych dla byłych osadzonych oraz ich rodzin. Co roku odbywa się także festyn na zakończenie biegu, który obejmuje występy na scenie utalentowanych osadzonych i byłych osadzonych oraz wystawę składającą się z interaktywnych działań, które pokazują drogę osadzonych wiodącą ku ich społecznej reintegracji. Należy wskazać, że ciągu ostatnich 20 lat Projekt Żółtej Wstążki znacząco przyczynił się do pozyskania wsparcia społeczeństwa wobec idei dawania osadzonym drugiej szansy i to nie zarówno na poziomie lokalnym w Singapurze, jak i poza jego granicami⁵⁵. Dzięki temu byli przestępcy znajdują szansę na spełnienie dzięki znaczącej pracy, wierze i służbie społecznej, dzięki wsparciu Projektu Żółtej Wstążki. Ich historie ukazują ich odporność i nadzieję, wartości które niosą ze sobą programy drugich szans, podkreślając tym samym rolę projektu w wspieraniu osobistej i społecznej transformacji.

⁵³ K. Sas-Nowosielski, *Wychowanie poprzez sport – między nadzieją a zwątpieniem (II) Współczesne poglądy na temat związków sportu z wychowaniem*, „Sport Wyczynowy” 2004, nr 7-8, s. 72. Por. T.R. Collingwood, *Helping at-risk youth through physical fitness programming*, Human Kinetics, Champaign 1997.

⁵⁴ Por. Yellow Ribbon Singapore, <https://www.yellowribbon.gov.sg/> [dostęp: 30.11.2024 r.].

⁵⁵ Przykładowo Yellow Ribbon Run od dziewięciu lat z powodzeniem organizuje Służba Kuratorska w Czechach, a w 2024 roku pierwsze biegi typu Yellow Ribbon miały miejsce w 2024 r. m.in. w Chorwacji oraz na Litwie. Por. <http://yellowribbon.cz> [dostęp: 30.11.2024 r.].

Podsumowanie

Singapur to ewenement wśród światowych systemów karnych i penitencjarnych. Stanowi przykład prowadzenia polityki karnej i towarzyszącego mu systemu penitencjarnego, w którym kara chłosty sądowej oraz kara śmierci współistnieje wraz z rozbudowanymi programami resocjalizacji. Ze względu na specyficzne uwarunkowania aksjologiczno-kulturowe w Singapurze, w tym tzw. „azjatyckie wartości” o komunitarystycznym charakterze, typowe dla Zachodniej Europy zjawisko transformacji biegnące od systemu karania opartego na kaźni do nowoczesnego systemu więzienia opartego o resocjalizację faktycznie nie miało miejsca, a zamiast tego obydwa te modele – tj. kaźni i resocjalizacji – występują we współczesnym Singapurze niejako jednocześnie. Oczywiście nie oznacza to, że model polityki karnej oraz systemu penitencjarnego w Singapurze nie ulegał zmianom w czasie. Początkowo polityka penitencjarna Singapuru zakładała bowiem system karania oparty na ciężkiej pracy fizycznej i surowych warunkach życia osadzonych, zorientowany wyłącznie na odstraszenie. Szybko uznano jednak, że jest to nieskuteczne w zmniejszaniu stopnia recydywy wśród osadzonych. Zainicjowano więc proces zmian, dzięki którym Służba Więzienna Singapuru stała się wiodącą w świecie instytucją penitencjarną, zapewniającą z jednej strony skuteczność izolacji osadzonego, a jednocześnie realizującą programy resocjalizacyjne oraz prowadzącą nadzór kuratorski. Służba Więzienna Singapuru i jej pracownicy przeszli od początków swego istnienia długi proces transformacji, a jej społeczni partnerzy odegrali kluczową rolę w tym procesie. Niemniej, jak wynika z omówionego powyżej modelu polityki karnej oraz systemu penitencjarnego Singapuru, można wyciągnąć również wniosek, że choć zarówno struktura jednostek penitencjarnych, jak i stojąca za nimi filozofia zmieniały się na przestrzeni lat, to wciąż zauważalne jest jednak współistnienie więzienia jako miejsca „kaźni” (kara chłosty sądowej, kara śmierci) z więzieniem jako miejscem resocjalizacji osadzonego.

Bibliografia

Literatura

- Chodkowska-Miszczuk J., Wylon M., *Fenomen Singapuru – perspektywa geopolityczna*, „Przegląd Geopolityczny” 2017, nr 22.
- Collingwood T.R., *Helping at-risk youth through physical fitness programming*, Human Kinetics, Champaign 1997.
- Czapów Cz., Jedlewski S., *Pedagogika resocjalizacyjna*, Warszawa 1971.
- Foucault M., *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, tłum. T. Komendant, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2009.
- Foucault M., *Surveiller et punir. Naissance de la prison*, Gallimard, Paris 1975.
- Grzywacz A., Zamecki Ł., *Kultura–Gospodarka–Polityka: o singapurskim modelu rozwoju i jego implementacji w CHRL*, Warszawa 2016, rozdział: *Charakterystyka singapurskiego modelu politycznego*.
- Lelental S., *Wykład prawa karnego wykonawczego z elementami polityki kryminalnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1996.
- Mahaseth H., Qureshi S., *The legality of caning in Singapore* „UUM Journal of Legal Studies” 2022, nr 2.
- Pikulski S., *Polityka karna w Polsce z perspektywy międzynarodowej*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2009, z. 6.
- Rabczuk W., *Singapur – azjatycki model wielokulturowości*, „Kultura i Edukacja” 2018, nr 3.
- Rokicki J., *Ciało w koncepcji Michela Foucaulta*, [w:] M. Banaś, K. Warmińska (red.), *Kulturowe emanacje ciała*, Kraków 2011.
- Sas-Nowosielski K., *Wychowanie poprzez sport – między nadzieją a zwątpieniem (II) Współczesne poglądy na temat związków sportu z wychowaniem*, „Sport Wyczynowy” 2004, nr 7–8.
- Stańdo-Kawecka B., *Polityka karna i penitencjarna między punitywizmem i menedżeryzmem*, Warszawa 2020.

Akty prawne

- Criminal Procedure Code of 2010.
- Misuse of Drugs (Amendment) Act, No. 30 of 2012.
- Misuse of Drugs Act of 1973.
- Penal Code (Amendment) Act, No. 32 of 2012.
- Penal Code of 1873.
- Prison Regulations of 1939.

Źródła internetowe

- Death Penalty Information Center, *Singapore Announces Plans to Execute More Death-Sentenced Prisoners Convicted of Non-Violent Drug Offenses*, <https://deathpenaltyinfo.org/singapore-announces-plans-to-execute-more-death-sentenced-prisoners-convicted-of-non-violent-drug-offenses> [dostęp: 30.11.2024 r.].
- Yellow Ribbon Singapore, <https://www.yellowribbon.gov.sg/> [dostęp: 30.11.2024 r.].
- National Archives Singapore, *Laws of Our Land: Foundations of a New Nation*, <https://corporate.nas.gov.sg/laws-of-our-land/> [dostęp: 30.11.2024 r.].
- Poh Wei Le M., *Why so Punitive? A Study on Political Economy and Punishment in Singapore*, National University of Singapore, <https://scholarbank.nus.edu.sg/handle/10635/144924> [dostęp: 30.11.2024 r.].
- Tin Seng L., *Shared Values*, <https://www.nlb.gov.sg/main/article-detail?cmsuud=194d7f99-c8b6-408e-86cf-8ebfb8547d28> [dostęp: 30.11.2024 r.].
- Amnesty International, *Singapore – The death penalty: A hidden toll of executions*, 2004, <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/09/asa360012004en.pdf> [dostęp: 30.11.2024 r.].
- Singapore Legal Advice, *Caning in Singapore: Judicial, School & Parental Corporal Punishment*, <https://singaporelegaladvice.com/law-articles/caning-singapore-judicial-school-parental-corporal-punishment/> [dostęp: 30.11.2024 r.].
- Singapore Prison Service, *Our transformation journey*, <https://www.sps.gov.sg/organisation/> [dostęp: 30.11.2024 r.].
- Singapore Prison Service, *Organisation*, <https://www.sps.gov.sg/organisation/> [dostęp: 30.11.2024 r.].
- K.Y.L. Tan, *The Development of Criminal Law and Criminal Justice*, [w:] *Essays in Singapore Legal History*, Singapore Academy of Law, Singapore 2005, za: <https://www.sal.org.sg/Resources-Tools/Legal-Heritage/The-Development-of-Criminal-Law-and-Criminal-Justice> [dostęp: 30.11.2024 r.].
- Tembusu Law, *What is Caning in Singapore? Everything You Need to Know*, <https://www.tembusulaw.com/insights/caning-singapore/> [dostęp: 30.11.2024 r.].
- <http://yellowribbon.cz> [dostęp: 30.11.2024 r.].

